

HOLZBERG, N. *Der griechische Briefroman (Gattungstypologie und Textanalyse)*, Classica Monacensia Bd. 8, 1994, 200 stran.

Podkladem pro publikaci vydanou péčí N. Holzberga byla kolokvia konaná na mnichovské univerzitě v Institutu pro klasickou filologii v zimním semestru 1992/93 a v letním semestru 1993 právě pod Holzbergovým vedením. Jde v podstatě o dílo kolektivu mladých vědeckých pracovníků, opatřené fundovanou úvodní statí Holzbergovou, pojednávající obecněji o řeckém románu v dopisech (1–52); charakterizuje jej jako zvláštní literární útvar, existující uvnitř řecké výpravné prózy (str. XIII). Kniha má posloužit jako širší základ, na němž by se mohlo ve studiu zmíněného žánru v budoucnu pokračovat; mělo by se tak stát se zaměřením k sociálně — historické interpretaci dochovaných textů, zejména k publiku, jemuž byly určeny.

První ze čtyř studií Holzbergova pracovního týmu je článek z pera Ch. Arndtové (53–83), který je pokusem o typologii literárního druhu, do něhož řecký román v dopisech spadá. Na něj navazuje práce N. Ch. Dührsena o listech „Sedmi mudrců“ u Diogena Laërta; autor se tu zabývá možnostmi a hranicemi rekonstrukce ztraceného řeckého románu v listech (84–115). Blízký spolupracovník Holzbergův, mladý úspěšný badatel S. Merkle (mimo jiné autor studie o románech o trojské válce /*Darés a Diktys*/) napsal spolu s A. Beschormerem obsáhlé pojednání s názvem „Tyran a básník“, v němž se oba autoři zabývají především problematikou fiktivních listů akragantského tyrana Palarida (116–168). Sborník uzavírá velmi důkladná bibliografie ke každému z probíraných antických autorů od jmenovaného již A. Beschormera (169–190) a rejstříky (191–200).

Kniha je vzorovou ukázkou toho, jakým způsobem lze i v klasické filologii postupovat při týmové práci, stojí-li v čele mladého kolektivu zkušený odborník, a může být pro nás v mnohém vzorem. Lze jen doufat, že mnichovští kolegové dostojí svému předsevzetí a že se v brzké budoucnosti dočkáme pokračování tohoto slibně započatého díla.

Dagmar Bartoňková

RELIHAN, J. C., *Ancient Menippean Satire*, The Johns Hopkins University Press Baltimore and London 1993, 306 stran.

Americký badatel J.C. Relihan navázal na svou starší práci o menippské satíře (na doktorandskou disertaci, jež vyšla v r. 1985 pod názvem *A History of Menippean Satire to A.D. 524*, Univ. of Wisconsin-Madison) a publikoval nyní výsledky tohoto svého bádání v sevřenější podobě.

Obsáhlá publikace je rozdělena do pěti hlavních oddílů: kratší první oddíl, zaměřený spíše teoreticky, prezentuje především názory, které k problematice menippské satiry vyslovili Northrop Frye a Bachtin, tj. literární teoretici, kteří nejsou specialisty v oblasti antické literatury, což leckdy vede k nepřesnostem, na něž upozornil ne jeden klasický filolog (např. Gentili, Fusillo aj.).

V definici menippské satiry Relihan spojuje výsledky svého vlastního výzkumu s tím, co bylo již dříve vysloveno jinými badateli a co bylo podle našeho soudu v disertační práci z r. 1985 vyjádřeno jasněji. Podle autora patří mezi hlavní rysy menippské satiry míšení prózy a veršů, fantastičnost témat, burleskní jazyk a parodování uznávané literatury. Relihan přitom spatřuje jistou příbuznost menippské satiry s *Odysseiou* (zvl. 9.–12. kniha), starou komedií a Platónovým mýtem, a tak se zkoumaný žánr jeví jako „nehodná směs různých forem, stylů, námětů...“ (34).

Podle Relihana existuje koherentní tradice menippské satiry od Menippa až po středověk.

V oddíle 2. (37–99), nadepsaném „Fragmenty“ a vycházejícím z dochovaných zlomků či ze zpráv antických autorů, nás autor informuje o samotném Menippovi, ukazuje na význam Varrona pro formování římské menippské satiry (Fulgentius se ho však snažil kritizovat), věnuje pozornost Senekově spisku „*Divi Claudii Apocolocyntosis*“ i Petroniovu dílu „*Satyricon*“. Relihan se v případě Petronia nedomnívá, že by šlo o jakási „rozepsání“, či „rozšíření“ Varronových satir, nebo že by snad chtěl Petronius následovat Seneku; podle autora to byla spíše pikareskní fikce patřící do stejné řady jako Apuleiovy *Metamorfózy* (při této příležitosti kritizuje Perryho pojmání zmíněného Apuleiova spisu). Autor zdůrazňuje Varronovy moralizující vlivy na *Satyricon* a dochází k závěru, že Varro, Seneca a Petronius nejenže menippskou satiru praktikovali, nýbrž zároveň „reprezentovali transformovanou menippskou satiru v parodii římské satiry“ (98).

Menippské satíře u Lúkiána ze Samosaty a u Iuliana Apostaty je věnován oddíl 3.(101–134). V Lúkiánových spisech *Nekyomanteia* a *Ikaromenippos* autor upozorňuje zvláště na velmi působivé kombinování prvků fantastických s moralizováním, pokud jde o Iuliana, tu si všímá především menippského zarámování a vlivu římské menippské satiry. Podle Relihana (132) má totiž Iulianus více společného s pozdními římskými autory než s Lúkiánem či Menippem, neboť navazuje spíše na římskou menippskou satiru (zvl. na Varrona a Seneku) než na tradici řeckou.

Pozdně latinští autoři jsou zkoumáni v odd. 4.(135–175), diskutabilní je tu Relihanův názor, že celé dílo Martiana Capelly lze pojímat jako menippskou satiru, či vlastně pouhou parodii na díla encyklopedického charakteru. Relihanem zdůrazněný Varronův vliv na Martiana Capellu, a rovněž i na Fulgentia a Ennodia, je nepopiratelný a bylo na něj již porůznu upozorňováno.

Řadu podnětných myšlenek obsahuje poslední 5. oddíl (177–197). Zaujmu zde úvahy o podobném původu menippské satiry a románu, dále o tom, že menippská satira se od parodování filozofů postupně obrací k parodování filozofie, Platónovo vyprávění o Atlantidě se prezentuje jako nejstarší doklad narativní fikce, srovnává se Fulgentiovo dílo „*Mythologiae*“ s Ciceronovým spisem „*De re publica*“ aj. Závěr tohoto oddílu (187–197) pak tvoří stručné pojednání o Boethiovi; zde nás překvapuje, že Boethiův spis „*De consolazione philosophiae*“ Relihan představuje jako menippskou satiru. Na tom, že ne každé literární dílo, v němž se vyskytuje prozimetrum, musí být menippskou satirou, se dnes již shoduje převážná většina badatelů.

Nakonec následuje trojí appendix: velmi stručný výklad o řeckých prozimetrických románech (199–202) a stručná pojednání o Fulgentiovi (203–210) a Ennodiovi (211–219). Pochvaly si zaslouží hutný poznámkový aparát k jednotlivým kapitolám (221–284), bohatá bibliografie (285–298), index(299–306) by však mohl být pro zlepšení orientace v knize úplnější. Ukázky z probíraných řeckých i latinských autorů Relihan uvádí zásadně jen v anglickém překladu (s originálním zněním se jen zřídka setkáváme v poznámkách); přehlednosti napomáhá, že autor opatřil převážnou část kapitol své knihy stručnými závěry.

Recenzovaná Relihanova publikace je nesporně prací přínosnou, kterou autor obohatil naše znalosti o menippské satíře a prozimetru, fenoménech, kterým se sice věnuje pozornost teprve v několika posledních letech, avšak intenzita bádání na tomto poli stále roste a pro nás je potěšitelné, že začátky řešení jsme položili u nás.

Dagmar Bartoňková